

## DINNYETERMESZTÉSÜNK HELYZETE\*

MOLNÁR BÉLA

a mezőgazdasági tudományok kandidátusa

Kertészeti Kutató Intézet, Budapest

A hevesi tájban néhány évtizeddel ezelőtt a zöldségféléket a paraszti kisgazdaságokban szántóföldi műveléssel termesztették. Már a század elején kialakultak a különféle típusú egyéni-családi zöldségkertészetek. Ismertté váltak a népi-paraszti kertészkedésben a csányi-hevesi dinnyések, akik az ország különböző területén a nagyobb gazdaságok szántóföldi termesztésébe illesztették be a dinnye termelését. A mezőgazdaság szocialista átszervezése után a zöldségtermesztés nagyobb részt a szövetkezeti nagyüzemekbe került, így a dinnyészkedés is. A dinnyetermesztés, bár területileg nagyobb méretekben jelentkezett, de termesztéstechnikájában változatlanul a kisüzemi jelleg maradt meg. A hagyományos művelési móddal is a hevesi táj dinnyetermesztése kiemelkedő eredményeket adott, mivel az itteni termésátlagok az országot meghaladták. Jelenleg a görögdinnyében változatlanul első helyet, a sárgadinnyében a második helyet foglalják el az országos zöldségtermesztésben. Ez azonban nem jelenti, azt, hogy a dinnyetermesztés fejlődéséről beszélhetünk, mert ez területileg nemcsak a tájban, hanem országosan is csökkent. A helyzetet tovább rontotta a viszonylag nagy termelői önfogyasztás, mely az összes dinnyemennyiségnek 22%-át teszi ki. A területcsökkenésnek egyik oka, hogy azok a zöldségfajok kerültek előtérbe, amelyek konzervipari felhasználása nagyobb, a dinnyét viszont lényegében frissen fogyasztják.

A hazai dinnyetermesztés csökkenése azért is kedvezőtlen, mert ugyanakkor Európában a sárgadinnye termőterülete 25%-kal, a termésátlagok 20%-kal növekedtek. A görögdinnyénél a termőterület alig változott, viszont a termésátlagok közel 50%-kal emelkedtek. A dinnye iránti érdeklődést mutatja, hogy újabb importáló országok jelentkeztek, és ezzel az európai dinnyeimport az utóbbi évtizedben évente 20%-kal nőtt.

Hazánkban a dinnye fogyasztása az utóbbi években csökkent. A görögdinnyéből 8,64 kg-ot, sárgadinnyéből pedig 3,52 kg-ot fogyasztottunk évente. Ennek alapján a görögdinnye az összes zöldségnövények közül a 3., a sárga-

\* Korreferátum a Heves megyei Akadémiai Kertészeti Napon. Eger, 1973. június 15.

dinnye a 8. helyet foglalja el az összes zöldségfogyasztásban. A dinnye termesztése az 1950-es évek végétől fokozatosan csökkent. Ennek alapvető okai a termesztésben mutatkozó problémák voltak. A termőterület csökkenése a görögdinnyénél 30—40%-os, míg a sárgadinnye a termőterületének egyharmadára esett vissza. Az utóbbi 10 évben a termésátlagok csak a felét érték el a szakirodalomban megjelölt jelenleg elérhető mennyiségnek.

Joggal vetődik ezért fel, mi az oka a dinnyetermesztésünk jelenlegi helyzetének? Ennek több tényezője van, melyek együttesen okozták a mai állapotot. Ebből csak a nagyüzemi dinnyetermesztés a kivezető út.

A nagyüzemi termesztés elmaradásának egyik oka az üzemi koncentráció hiánya. Az 1970. évi adatok szerint egy-egy termelőüzem átlagosan 9,47 ha görögdinnyét és 2,83 ha sárgadinnyét termelt. A legtöbb üzem — és itt lényegében csak a termelőszövetkezetekről beszélhetünk, mivel az állami gazdaságok dinnyetermesztése elenyésző — a görögdinnyét 71%-ban 10 ha-on alul, a sárgadinnyét pedig 98%-ban 10 ha-on aluli területen termelte. Sőt a sárgadinnye termőterületének 75%-a 5 ha-nál kisebb területre parcellázódott. Ez a nagyfokú területi szétaprózottság annak a következménye egyrészt, hogy ma sincs nagyüzemi termesztési eljárásunk, másrészt a dinnyetermesztés sajátos munkaszervezete változatlanul fennáll. A nagyüzemekben még ma is részes művelésben vállalják a dinnyetermesztést arra való hivatkozással, hogy a termesztési hagyományok és a dinnye ún. sajátos igényei teszik ezt indokolttá. Szerintem eltúlzott ez a felfogás. Valamennyi zöldségfajnak termesztéséhez érteni kell, és semmivel sem igényel különösebb szakismeretet a mai körülmények között a dinnye, mint a paradicsom, paprika vagy uborka termesztése. A problémák miatt nagyüzemeink vezetői hajlamosak elfogadni a dinnyét körülvevő mítoszt és hajlanak a látszólag könnyebb megoldásra, a feles dinnyészekedésre. A dinnyetermesztéssel kapcsolatos helytelen felfogásoknak legjobb bizonyítéka, hogy a hagyományos termelés ellenére is csökken az átlagtermelés, romlik a minőség. Ezek a tények is azt igazolják, hogy nem a dinnye sajátos termesztési módjában van a hiba, hanem a termesztés elavultságában. A nagyüzemi dinnyetermesztés kialakítása nélkül is többet termelhetnénk és jobb minőséget érhetnénk el a szakszerűség betartásával. Vitathatatlan, hogy a nagyüzemi dinnyetermesztésnek hazánkban ma még nincs kialakult technológiája, de ennek mielőbbi kidolgozása nélkülözhetetlen, mert csak ezzel tudjuk kiküszöbölni a legnagyobb gondot jelentő munkaerőhiányt.

Dinnyetermesztésünk másik gyengéjének a megfelelő fajta és jó minőségű vetőmag hiányát tartom. A feles dinnyések minden törekvése az, hogy korai termést érjenek el, tekintet nélkül a mennyiségre és minőségre. Ennek érdekében az általuk szedett nagyvakat azokból a termésekből nyerik, amelyeknél csak a koraiság dominál tekintet nélkül arra, hogy a termés jellege, minősége megfelel-e az igényeknek. A termelés fejlesztését szolgáló fajtapolitikai

rendeletek szerint nagyüzemeinkben az államilag elismert vagy forgalombahozatalra engedélyezett fajtákat lehetne termesztetni. Ennek ellenére az a tapasztalat, hogy a rendelkezésre álló fajtákból nagyon leszűkített a ma használt fajták száma. Sárgadinnyéből jelenleg 8 minősített fajta van, és a termesztésben lényegében csupán 2 fajtát találunk. A mai termesztésnek 45%-át a Magyar kincs, 46%-át az Ezüst ananász fajta adja. A görögdinnyéből 9 minősített fajtából 4 fajta, a Sugar Baby, a Marsowszky, a Kecskeméti vöröshúsú és a Korai kincs adja a mennyiség túlnyomó részét. Vitathatatlan, hogy a fajták használatának akadályát jelentik a vetőmagellátásunk hiányosságai is, de azért az alapvető probléma termelő üzeinkben található, ahol éppen a feles dinnyetermesztés miatt nem fordítanak figyelmet a fajta megválasztására.

Gyakran hallani azt a jogos megjegyzést is, hogy fajtáink gyengéje a szállítóképesség. Ez valóban fennáll. Meg kell azonban jegyeznem, hogy pl. Franciaországban, ahol a legtöbb dinnyét fogyasztják, változatlanul a leggyengébben szállítható fajtát termesztik, szinte kizárólag a Charantais-t. Véleményem szerint nagyobb fajtaválasztékot kellene biztosítani a piaci ellátásra, s ezzel nemcsak a fogyasztási időnyt tudnánk széthúzni, de a különböző igények kielégítését is segíthetnénk. Ebben azonban az áraknak befolyásoló szerepet kellene betölteni. A dinnye mai ármegállapítása szinte kizárólag csak a koraiságot veszi figyelembe. Ennek eredménye, hogy az első termés értékesítése és a teljes termés időpontja között 30–40%-os árkülönbözet is tapasztalható.

A termőhely és az értékesítő hely közötti távolság is nagyban befolyásolja az árakat, mivel a szállítási költség 10–15 fillér/kg. A dinnyeszállítási költség azért több, mert a szállítóeszköz kapacitását csupán 55–65%-ban használják ki. Ez is arra figyelmeztet, hogy nagyobb figyelmet kell fordítanunk a csomagolásra és a megfelelő fajták termesztésére.

A kisüzemi és korszerűtlen termesztéstechnológia oka az alacsony termésátlag, és ez természetesen rendkívül rontja a dinnyetermesztés jövedelmezőségét. A feles dinnyészekedés esetén ez a jövedelmezőség érthetően még jobban romlik, mivel a részesművelés a termésátlag 40–50%-át a feles dinnyésnek juttatja. A gazdaságoknál a megmaradó, amúgy is kis átlagtermésű mennyiség árbevételét az üzemet terhelő anyag, gépi munka, általános költségek is terhelik, és így teljesen érthető az üzemek tartózkodása a dinnyetermesztéstől. A költség- és jövedelmezőségi elemzések azt bizonyítják, hogy a nagyüzemi dinnyetermesztésben a nagy költséget jelentő kézi munkán alapuló termesztést módosítani kell, és a gépesített termesztéstechnikát kell kialakítani. Csak ilyen körülmények között találja meg számítását a termelő üzem.

A nagyüzemi dinnyetermesztés technológiájának kialakítása érdekében végzett kutatások biztatóak, és a részeredmények jelenlegi alkalmazása is

már sokat segíthet a termelés fokozásán. Ezeknek a legfontosabb tennivalóknak néhány problémáját a következőkben foglalom össze.

A termelésben minél előbb csak a kiváló minőségű vetőmagot szabad használni. Bővíteni kell a termesztett fajták számát. Változtatnunk kell azon a szemléleten is, amely csak a koraiságot tekinti a fő feladatnak, természetesen ezzel együtt módosítani kell az árakon is. A zöldségtermesztésünkben mind jobban uralkodóvá válik az a szemlélet, hogy ezért kell korai érést elérnünk, hogy az értékesítés abban az időben történjen, amíg más gyümölcs nem kerül a piacra. Ezzel az állásponttal akaratlanul is magunk segítjük elő az idényfogyasztást, és lényegében leszűkítjük a fogyasztásra szánt zöldségek választékát. A külföldi gyakorlatban az üzletekben az év minden szakaszában mindenféle zöldséget és gyümölcsöt lehet kapni. Ennek ellenére a fogyasztás nemcsak átlagmennyiségében, hanem egyes termékekre vetítve is növekszik. Nem valószínű, hogy helyes az a szemlélet, mely szerint a dinnye csak addig piacos, amíg a szőlő meg nem jelenik. Szerintem ha megfelelő minőséget és választékot tudunk biztosítani, akkor nemcsak az egyes zöldségfogyasztást, de az összfogyasztást is növelni tudjuk. A jelenlegi körülmények mellett meddő próbálkozás lesz a kívánt ütemnek megfelelően zöldségfogyasztásunkat fokozni. A francia, angol, német, olasz stb. fogyasztók egy időben vásárolhatnak dinnyét, szőlőt, őszibarackot, szilvát stb. és mégsem csak az egyiket vagy másikat fogyasztják, hanem ízlésüknek és kívánságuknak megfelelően mindegyikből fogyasztanak. Felül kellene vizsgálni azt az elterjedt nézetet is, hogy egyes idénytermékekkel kapcsolatban kialakított ár megfelelően szabályozza-e a fogyasztást és nem-e csak az idényszerűség felé tereljük a termelést, ugyanakkor a magas árak miatt a fogyasztást visszatartjuk. A zöldségfogyasztásunk további növelésében csak a választékok bővítésével juthatunk előbbre.

A dinnye nem tűri a gyomosodást, ezért mindenkor nagy munkát jelentett a gyomirtás Nagyüzemi méretekben való termesztésénél elengedhetetlen a vegyszeres gyomirtás. Ezzel kapcsolatos vizsgálataink azt igazolják, hogy a Balan vegyszer 8,5 l/ha-os alkalmazása kedvező eredményt ad. Ez az adag a növénynél nem okozott toxikus hatást, és a gyomirtás foka is kedvező volt. A vegyszeres gyomirtás lehetővé teszi a tenyészterület csökkentését és ezzel a tőszám növelését is. A vegyszeres gyomirtás bevezetésével jelentős lépést tehetünk a nagyüzemi termesztéstechnika kialakításához.

A korszerű technológia másik kérdése a gépesítésre alkalmas szaporítási mód kidolgozása. A helybevetés mellett, melyet a megfelelő fajtánál géppel is végezhetünk, eredményesnek mutatkozik a tőzegcserepes palántás szaporítási mód. Ez azért is biztató, mert mind több olyan gép kerül munkába, amely alkalmas a tőzegcserep nagy mennyiségű előállítására és kiültetésére. A palánta nevelésénél igen eredményesen alkalmazhatjuk a fólia alatti megoldást.

A sárgadinnya öntözésével kapcsolatban ma már nyugodtan állíthat-

juk, hogy az megoldott. A kellő időben és módon végzett öntözés nemcsak a termésmennyiséget, hanem a kedvező íz- és zamatanyagokat is fokozza. Csak a helytelenül megválasztott öntözéso kozza azokat a tüneteket, amelyek korábban az öntözés mellőzését indokolták.

Újból hangsúlyoznunk kell a dinnye metszésének szükségtelességét. Kísérleteinkben minden alkalommal a metszés nélküli sárgadinnye adta egységnyi területen a legtöbb termést. Vitathatatlan, hogy a legkorábbi termést és a kedvező érési folyamatot a kétszer metszett növényeknél tapasztaltuk. Azonban az elért koraiság nem pótolta a termésesökkenést. Ezért, és a nagyfokú kézi munkaszükséglet miatt sem javasoljuk üzemi viszonyok között a dinnye metszését.

Végül a legfontosabb problémaként kell kezelnünk a növényegészségügyi kérdéseket. A dinnye betegségei rendkívüli károkat okozhatnak, járványszerű pusztításai miatt. Nagyüzemi termesztés el sem képzelhető a rendszeres preventív védekezés nélkül. Tudomásul kell venni minden szakembernek, hogy biztonságos termesztés alapja a mag csávázásától kezdve a termésérésig folytatott hatékony védekezés.

Az elmondottakban a dinnyetermesztés legfontosabb problémáit vázoltam és azzal a reménnyel terjesztettem Önök elé, hogy dinnyetermesztésünk újjászervezésében ez a régi hagyományokkal rendelkező termesztőtáj újból kezdeményező legyen és segítse a kibontakozást.